

PETROL FİYATLARI NEREYE KOŞUYOR?

Ne zaman dolar değer kazanmaya başlasa petrol fiyatları düşmüş ne zaman petrol fiyatları artmaya başlasa o vakitte doların değeri düşmüştür. Hatta çeşitli siyasi ve politik nedenlerden dolayı doların veya petrolün değerindeki ani değişim aynı hızla diğer emtianın değerine yansımıştır.

Dr. Zeynep Elif YILDIZEL
zeynep.yildizel@jade.org.tr

Petrol fiyatlarındaki değişimler aslında petrol endüstrisinin doğduğu 1859'dan beri hem petrol sektörünün hem de dünya emtia piyasalarının etkin gözlemi altında olmuştur. En ufak bir petrol fiyatı değişimi mutlaka o dönemin ya da günün siyasi ve ekonomik durumları ve meseleleri ile açıklanmaya çalışılmıştır. Tabii ki güncel siyasi ve ekonomik olayların diğer emtialar gibi petrol fiyatları üstünde de çok ciddi etkileri mevcuttur. Bu etkileri ekonomistler ve analistler zaten hali hazırda araştırıp, yorumlayarak geçmiş örnekler ile birlikte geleceğe ışık tutmak için çalışmaktadırlar. Uzmanlık alanı ekonomi olan çok değerli bilim adamları ve yorumcular bu çalışmalarını yaparak hem petrol aramacılarının hem de yatırımcıların gelecek ile ilgili ekonomik beklentiler doğrultusunda yatırımlarını yönlendirmektedirler. Bu yazının amacı petrol fiyatlarının dalgalanmasına bir aramacı olarak değişik bir bakış açısı ile yorumlayabilmektir. Bunu yorumlarken jeoloji biliminin temel kavramları olan iki önemli teoriden yararlanılmıştır.

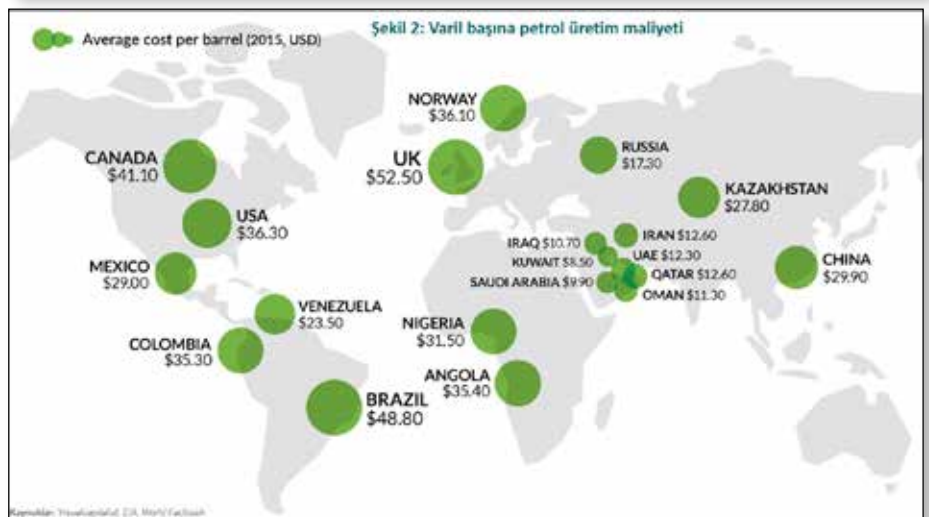
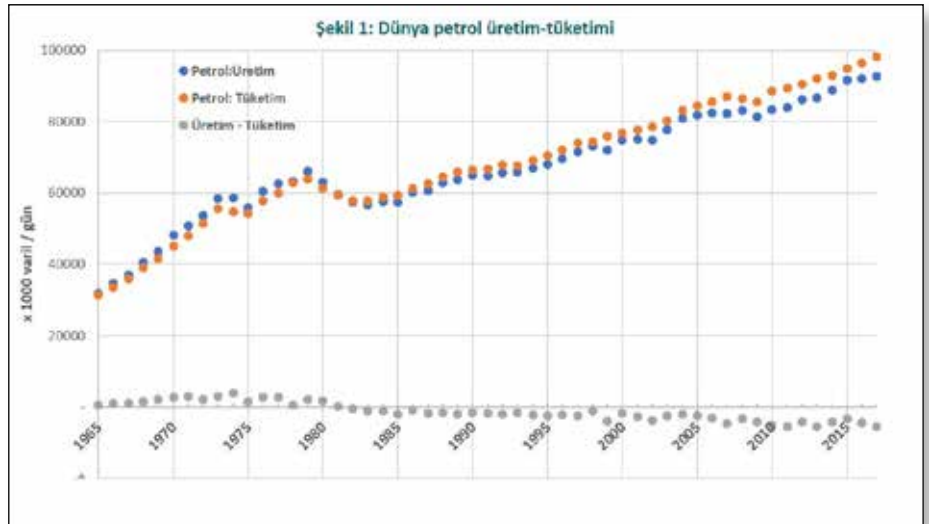
Jeolojide iki önemli kuram vardır. Bunlardan birincisi Milankovich teorisi ikincisi ise devirsellik (cyclicality) tir. Milankovich teorisi Dünya hareketlerindeki değişikliklerin iklim üzerindeki etkisini anlatan bir kuramdır. Devirsellik ise jeolojik olarak düzenli periyot ve zaman aralıkları ile oluşan jeolojik olaylar için kullanılır. Sırp jeofizikçi ve gökbilimci olan Milankovich, I. Dünya Savaşındaki gözaltı sürecinde yerkürenin eksen eğikliği ve eksen

kaymasındaki değişimlerin yörüngesel baskı ile birlikte yerküredeki iklim oluşumlarını matematiksel olarak teorize etmiştir. Dünya var olduğundan beri süre gelen değişen iklim koşulları ise dünya üzerindeki jeolojik oluşumları ve sedimentasyonu etkilemiştir. Ayrıca Dünyanın hareketlerindeki değişiklikler deniz (eustasy) seviyesi değişikliklerini devirsel döngülerle (cyclicality) oluşturmuşlardır. Yani her iki kuram birlikte hareket ederek yeryüzündeki döngüsel olarak oluşan jeolojiyi oluştururlar ki; jeolojik olayları iklimden bağımsız düşünemezsiniz. Peki bu iki kuramın petrol fiyatları ile ne ilgisi var?

2014 yılının Ekim ayında aniden düşmeye başlayan petrol fiyatları Şubat 2015 tarihine gelindiğinde %50 oranında düşmüştür. Bu durumun nedeni piyasadaki arz fazlası ve talep daralması olarak açıklanmıştır. Ancak 1982 yılından itibaren dünya toplam tüketimi o yılki toplam üretimden fazla olmaya başlamıştır (Şekil 1). Başka bir deyişle 1982 tarihinden itibaren talep hep arzdan fazla olmuştur. Aradaki fark ise stoklardan karşılanmıştır. Ancak bunun fiyata direk etkisi olsaydı ani ve krizli petrol fiyatı değişimleri yaşanmazdı. Bunun yanında bazı başka yorumcular komple teorileri üzerinden açıklamaya çalışmışlardır. Şöyle ki; 1985 yılında Suudi Arabistan günlük petrol üretimini 2 milyon varilden 10 milyon varile yükseltmiş ve varil başına fiyat 32\$'dan 10\$'a kadar gerilemiştir. Bu durumda o zamanki Sovyetler Birliği petrol satış fiyatını varil başına 5\$'a kadar düşürmek

zorunda kalmış ve yıllık 20 milyar dolar zarar ederek çöküşün başlangıcına gelmiştir. Siyasi olarak 1990 yılındaki “perestroyka”nın temeli bu fiyat krizine dayanır mı? Pek bana açıklayıcı gelmiyor ancak 2014 yılında yaşanan petrol fiyat krizini tekrar aynı şekilde Rusya’ya ekonomik olarak zora sokmak amacı ile Amerika’nın Suudi Arabistan ile ortaklaşa gerçekleştirdiği bilinçli bir çalışma olarak yorumladılar. Bu teori ise Amerika’nın kaya gazı konusundaki yatırımlarına ters düşmektedir. Çünkü kaya gazı ya da kaya petrolü üretim maliyetleri çok yüksek olan bir teknoloji gerektirir ve petrol fiyatlarındaki düşüş nitekim bir sürü sahanın üretim durdurmasına neden olmuştur. Neden Amerika ihracat yoluna girmişken kendi üretim ekonomisini engelleyecek böyle bir çalışma içerisine girsin ki? Ayrıca petrol fiyatlarının bu denli gerilmesi dünya üstünde birçok sahanın üretim durdurmasına neden olmuştur; çünkü 20\$-30\$ bandında kârlı üretim yapabilen tek bölge Orta Doğu bölgesidir (Şekil 2). Geri kalan tüm üretim bölgeleri bu süreçte son derece zarar etmişlerdir. Bu açıklamada bu sebeplerden dolayı ben de çok fazla yer edinmemiştir. Başka bir açıklama ise dolar değer kazanmaya başladığında petrol fiyatları düşer şeklindeydi ki; akla en mantıklı gelen açıklama budur. Çünkü

dolarla petrolde birer emtiadır ve alınıp satılarak kazanç elde edilir. Dolayısı ile petrolden daha fazla kazanç getiren başka bir emtia olduğunda doğal olarak yatırımlar o emtia yönüne kayacaktır. Bu da diğer emtianın değer kaybetmesine neden olacaktır. Son 43 yıllık doların değeri ile son 70 yıllık petrol fiyatlarının enflasyona göre düzeltilmiş grafiklerini karşılaştıracak olursak tamda yukarıdaki bağıntıyı gözlemlemiş oluruz (Şekil3).

Ne zaman dolar değer kazanmaya başlasa petrol fiyatları düşmüş ne zaman petrol fiyatları artmaya başlasa o vakitte doların değeri düşmüştür. Hatta çeşitli siyasi ve politik nedenlerden dolayı doların veya petrolün değerindeki ani değişim aynı hızla diğer emtianın değerine yansımıştır.

Politik nedenlerden ötürü petrol fiyatları etkilenirken; İran'da ki devrim, Irak'ın Kuveyt'i işgali ya da Irak-Amerika savaşı gibi; doların değerini de değiştirmiştir. Birçok araştırmacı petrol fiyatlarının devrimsellik özelliğini modellemeye çalışmışlarsa da petrol fiyatlarının jeoloji kuramlarında olduğu gibi herhangi bir dış etki olmadan, belirli periyotlarla düşme ve yükselme gösterdiği söylenemez. Çünkü birçok jeolojik oluşumu ve değişiklikleri dünyamızın devrimselliğini modelleyen Milankovich teorisi ile açıklayabilsek de, söz konusu petrol ve dolar olunca bir de insan davranışı işin içerisine girmektedir.

Doğal olarak değer kazanan bir emtiaya yatırım yapmak finansal piyasaların beklentisi olmakla birlikte, kıtlık olgusu

ve paniği bu durumu değiştirmede çok daha etkili olacaktır.

Petrol fiyatları 2017 yılından itibaren toparlanmaya başlamış ve yükselme eğilimine geçmiştir. Bunun nedeni, ister 2017 yılında seçilen Amerika Başkanı'nın dünyanın en büyük üç petrol şirketinden birisi olan Exxon'un CEO'sunu dış işleri bakanı yapması ve petrol odaklı bir politika izleyeceğinin göstergesi olsun, isterse Başkanın diğer politikaları nedeni ile doların değerinde ki değişim olsun petrol fiyatlarının 80\$ bandının üzerine çıkacağı aşikârdır. Bu beklentinin nedeni 2014 yılından beri arama yatırımlarının hatta bazı büyük ölçekli geliştirme ve üretim yatırımlarını durdurulması ya da askıya alınmasıdır.

Son 20 yılda büyük petrol şirketleri sürekli "offshore" dediğimiz açık deniz alanlarında arama yapmış ve bu sahalar 2014 yılına yaklaştığında geliştirme ve üretim dönemlerine ulaşmıştır. 2014 yılındaki malum fiyat krizi nedeni ile bu çok çok pahalı olan yatırımlar, şekil 2'de açıkça görülen arama- üretim maliyetlerinden dolayı askıya alınmıştır. Oysaki 2014 yılından beri petrol tüketimi günlük 92.9 milyon varilden 2017 yılında 98.2 milyon varile çıkarken aynı yıllar arasında üretim ancak günlük 88.7 milyon varilden 92.6 milyon varile yükselebilmiştir. Bu süre zarfında ise toplam 30.5 milyar varil petrol eşdeğeri keşif yapılmıştır. Söz konusu keşif rakamları 1940 yılından beri en düşük seviyedeki keşif rakamlarıdır.

Demem o ki; 2014 yılından itibaren yapılmayan arama üretim yatırımları nedeni ile %100'ün altında seyreden, hatta 2017 yılında %11 olarak gerçekleşen R/P oranı (rezerv/üretim: yani ne kadar üretin ve yerine ne kadar rezerv ekledin) ile önümüzdeki dönemde petrol fiyatlarının daha ne kadar yükseleceğini öngörmek kolay olmamakla beraber petrol fiyatının tahmin edemeyeceğimiz kadar ani ve esaslı yükselişler göstereceği net sonuçtur.

Dolayısı ile petrol fiyatları ani yükselişlere doğru koşuyor, tıpkı yakın tarihteki 1998 ve 2009 petrol fiyatı krizleri sonrasında ki gibi...

